

- www.kr-plzensky.cz [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.kr-plzensky.cz
- www.mamuti.cz/ExpArcheologie/HK.aspx [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.mamuti.cz/ExpArcheologie/HK.aspx
- www.mikroregion.net/radyne/cz [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.mikroregion.net/radyne/cz
- www.moorsforthefuture.org.uk [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.moorsforthefuture.org.uk
- www.muzeumrokycany.cz/hamr.html [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.muzeumrokycany.cz/hamr.html
- www.nationaltrust.org.uk [online], [Cit. 3.8. 2010]. Dostupné z: www.nationaltrust.org.uk
- www.npu.cz [online], [Cit. 20.8. 2010]. Dostupné z: www.npu.cz
- www.orkneyjar.com/history/skarabrae [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.orkneyjar.com/history/skarabrae
- www.oshr.ic.cz/ [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.oshr.ic.cz/
- www.pametihodnosti.cz [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.pametihodnosti.cz
- www.pastscape.com [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: (ze dne 2. srpna 2010)
- www.plzenskonakole.cz/cz/zajimava-mista-106 [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.plzenskonakole.cz/cz/zajimava-mista-106
- www.plzenskykraj.kct.cz [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.plzenskykraj.kct.cz
- www.plzenskykraj.kct.cz/nastezky/nszasady.pdf [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.plzenskykraj.kct.cz/nastezky/nszasady.pdf
- www.prachatice.cz/n_stezka.html [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.prachatice.cz/n_stezka.html
- www.ramblers.org.uk [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.ramblers.org.uk
- www.ramblers.org.uk/info/paths/newriver.html [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.ramblers.org.uk/info/paths/newriver.html
- www.shef.ac.uk/archaeology/fieldschools/index.html [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.shef.ac.uk/archaeology/fieldschools/index.html
- www.simt.co.uk/abbeydale/index.html [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.simt.co.uk/abbeydale/index.html
- www.sptomnice.net [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.sptomnice.net
- www.techmania.cz [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.techmania.cz
- www.topforge.co.uk [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.topforge.co.uk
- www.turisturaj.cz/?cid=460 [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.turisturaj.cz/?cid=460
- www.vitejte.cz/objekt.php?j=cz&oid=2388 [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.vitejte.cz/objekt.php?j=cz&oid=2388
- www.york.gov.uk/visiting/The_city_walls/ [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.york.gov.uk/visiting/The_city_walls
- www.zcm.cz [online], [Cit. 1.8. 2010]. Dostupné z: www.zcm.cz

DALŠÍ ZDROJE

DIG – An Archaeological Adventure (informační leták), York: York Archaeological Trust.

Kolomazná pec (informační panel č. 12 Sigmondovy stezky), Majetek města Plzně, správce SVS MP. http://www.env.cz/stezka/lokalita/plzen/sigmondova_stezka.htm (ze dne 16. března 2008)

The Visitor 2007 - Yorkshire Dales, vydává 1. ročně National Park Authority, York.

Welcome to Stonehenge, (informační leták), English Heritage 2007

ARCHEOLOGIE PRO VŠECHNY

EVŽEN NEUSTUPNÝ

Už v r. 1991 jsem psal, že „**archeologie není pro minulost, ale pro současnost**“, a že „**není pro archeology, nýbrž pro všechny**“ (Neustupný 1991, 364). V následujícím období jsem se vyslovoval pro novou podobu archeologie jak teoretickými pracemi, tak zejména vybudováním katedry archeologie v Plzni; tu jsem již formoval na nových předpokladech. Dnes, po 16 letech a po mnoha zkušenostech a teoretických poznatcích víme, že „archeologie pro všechny“ se stává smyslem našeho snažení, i když není nutné, aby každý archeolog působil ve všech oborech, jejichž existenci naznačím v následujících řádcích.

AKADEMICKÁ ARCHEOLOGIE

Když jsem v padesátých letech minulého století vstupoval do archeologie, celou disciplínu jednoznačně ovládala akademická archeologie.

Na tomto místě chci jenom poznamenat, že adjektivum „akademický“ používám v jeho původním významu, běžném i v jiných evropských jazycích, tedy jako něco, co **se vztahuje k vyššímu vzdělávání** (především vysokoškolskému) a **nikoliv k praktické nebo bezprostředně užitečné činnosti**. Není to tedy nic, co by souviselo s akademií věd sovětského typu.

Akademický zájem o archeologii znamená snahu rozpoznat na základě archeologických pramenů, **jaká byla minulost**, to znamená, jaké byly **struktury** minulosti a také jaké byly její **události** (historie). Podle tohoto zadání se po větší část minulého století archeologové snažili řešit otázky jako

- chronologii kulturních fází a period,

PROF. PH.DR. EVŽEN NEUSTUPNÝ, CSc.
KATEDRA ARCHEOLOGIE ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY V
PLZNI A ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD V PRAZE
NEUSTUP@IOL.CZ

- jejich prostorovou variabilitu (diferenciaci do místních skupin),
- migrace a vlivy;
- studovali ekofakty a na jejich základě
- studovali adaptační mechanismy,
- a nakonec je zaujaly symbolické systémy.
- Archeologické materiály nacházeli akademičtí archeologové v muzeích a později organizovali terénní výzkumy typu expedic (u nás tzv. systematické výzkumy).

VLASTIVĚDNÁ ARCHEOLOGIE

V 19. století a zhruba až do 30. let století dvacátého působili ovšem v naší disciplíně také četní **amatéři a drobní muzejníci**, kteří se příliš v akademické archeologii nevyznali a zabývali se - podle názoru akademiků - málo významnou činností sumárně označovanou jako **vlastivědná práce**. Bylo to především

- shromažďování drobných nálezů,
- snaha o ochranu památek,
- tzv. záchranné výzkumy (zpravidla malých rozměrů),
- vystavování starožitností,
- přednášky pro laické obecenstvo nebo
- psaní populárních spisků.

O jejich činnosti se předpokládalo, zejména v intelektuálních kruzích, že má malý dopad ve „velké“ národní kultuře. Dnes je nám ale zřejmé, že vlastivědní pracovníci reprezentovali **zárodky jiné archeologie**, než byla disciplína akademická.

VÍTĚZSTVÍ AKADEMICKÉ ARCHEOLOGIE

Amatéři i drobné poloprofesionální muzejníky zlikvidovaly společenské **změny kolem druhé světové války** a mocně zde působila právní regulace archeologických terénních výzkumů. Tak se stalo, že proud vlastivědné archeologie byl přerušen a ve třetí čtvrtině 20. století u nás zcela dominoval akademický směr naší disciplíny.

Byla to také doba, kdy na základě socialistického zákona ovládla českou archeologii **Československá akademie věd**, která pěstovala

naši disciplínu ve výrazně akademické formě (mohli bychom říci, že to byla absolutní akademie).

Upřímně řečeno, také **výuka archeologie na Karlově univerzitě** byla typicky akademická: předpokládalo se například, že ze všech absolventů se stanou vědečtí pracovníci, kteří budou rozvíjet akademické poznání pravěku a případně středověku.

Muzea se snažila na základě expozic poučovat své návštěvníky o tom, jaká byla minulost. Tam směřovaly také **populární práce**. Věřilo se, že veřejnost čte fantastické smyšlenky o archeologických nálezech proto, že archeologové nevěnují popularizaci svých akademických myšlenek dostatek úsilí.

ZMĚNY V 70. LETECH U NÁS

Výhradní akademizmus převládal v naší archeologii až do počátku 70. let, ale pak došlo k postupnému zlomu. Myslím si, že kořeny změn byly do značné míry domácí. Tak například **mižení výzkumů typu expedic** bylo po ruské okupaci nepochybně důsledkem příškrce peněz pro ideologicky neproduktivní činnost, jakou byla archeologie. O zkoumání „naší slovanské minulosti“ nebo hloubání o „vzniku třídní diferenciace“ už nové komunistické garnitury v Moskvě, Berlíně a Praze nestály. Archeologové se proto vrhli na **výzkumy ohrožených lokalit**, tzv. výzkumy záchranné, které podle zákona platili investoři. Pomalu se rozvíjely i další formy nových zájmů, například **experimentální archeologie** a zvýšený důraz se kladl na **ochranu památek**.

To všechno se zatím krylo se zájmy akademické, poznávací archeologie. Postoj akademických archeologů k tomu, co bychom dnes označili jako památkově orientovanou archeologii, byl **přezíravý až povýšenecký**. Experimentální archeologii mnozí měli za **panoptikum** a víceméně veřejně to říkali. Výzkumy ohrožených lokalit (kromě „staveb socialismu“) prohlášovali za **příštípkářství** (zejména v padesátých a šedesátých letech). Muzeologii považovali za **útek** od řádné akademické archeologie.

ZMĚNY VE VYSPĚLÝCH ZEMÍCH

70. léta a první polovina let 80. byla u nás obdobím **zvýšené izolace** a tak není překvapující, že naši archeologové přehlédli obrovské změny v archeologii vyspělých zemí západoevropských i dalších (USA, Japonsko aj.). Šlo především o **růst počtu archeologů**, jejich institucí i disciplíny jako celku. Ačkoliv akademická archeologie se konsolidovala, většina nových kapacit šla do památkově orientované archeologie, která se v archeologii těchto zemí stala jednoznačně dominantní. Především rostly **výzkumy ohrožených lokalit, ochrana památek, experimentální archeologie, muzejnictví a popularizace**, která se již neomezovala na přístupné slovní výklady akademických témat.

Začaly tendence k **oddělování a osamostatňování** obou archeologických disciplín, ačkoliv stále ještě existuje přelévání archeologů mezi nimi.

Vzniká otázka, proč všechny jevy spojené s památkově orientovanou archeologií přišly až v 70. letech 20. století. Myslím, že je umožnil **všestranný rozkvět kapitalistické společnosti**, kdy podstatně vzrostlo nejen bohatství jednotlivých občanů, nýbrž i bohatství národů, které nyní získaly možnost investovat do velké skupiny lidí, kteří se zabývají archeologickými památkami.

Tendence, které začaly v 70. letech, pokračují **až do současné doby**. Naprosto převažující podíl prostředků, které jdou dnes do archeologie, se spotřebovává na neakademické disciplíny. V několika následujících řádcích se pokusím vyložit teoretickou podstatu rozdílu mezi akademickou a památkově orientovanou archeologií.

POZNÁVACÍ A PAMÁTKOVÁ ROLE ARCHEOLOGIE

Dvoji role archeologie vyplývá z toho, že archeologické prameny mají dva aspekty. Jednak jsou to **prostředky poznání minulosti**, jednak jsou to **památky**, které sice na minulost upomínají, ale jsou to de facto **předměty součas-**

nosti, které mají funkce v soudobém světě. Tato druhá role minulých artefaktů je významná a moderní lidstvo prokazuje, že především v tomto smyslu archeologii potřebuje. Je to nesporně zjištěný fakt.

Osobně se domnívám, že pozitivní vztah veřejnosti ke starým artefaktům vyplývá především z toho, že **lidé mají pozitivní vztah ke všem artefaktům**. Je to důsledek faktu, který si na rozdíl od většiny společenských vědců uvědomují i tzv. obyčejní lidé, že totiž artefakty vytvářejí věcný obsah jejich okolí a navíc ještě jsou nositeli jejich interakce s vnějším světem, jejich styku se současníky a komunikace s jinými lidmi. **Lidé mají artefakty rádi a to navzdory různým extrémistům, kteří artefakty vydávají za plody konzumní společnosti a navrhuji nám, abychom jimi opovrhovali**.

Památkově orientovaná archeologie je obor, který je výrazně angažován v oboru starých artefaktů (ať movitých nebo nemovitých) a to k němu přitahuje miliony příznivců. Ti proudí zejména na hrady a zámky, aby si prohlédli jejich expozice vesměs artefaktového charakteru. Všimněme si, že **lidé nemají zájem o poučující texty** a s nezájmem reagují na občasnou snahu průvodců je vzdělat. Lidé hodnotí na starých artefaktech něco jiného než je akademické poznání. Kupodivu, lidé také jeví malý zájem o chronologii exponátů. Je jim jedno, zda Adalbert Maxmilián žil v 16. nebo 18. století, ale to, že postavil obrovskou kašnu, ve které si jeho děti pouštěly lodičky, jim neunikne. **Věnují pozornost výkladům o účelu artefaktů a informacím o tom, jakou roli hrály v někdejší živém světě**.

Zájem lidí, které se váží ke starým artefaktům a ekofaktům nemají nic společného s akademizmem. Není to proto, že lidé jsou hloupí, ale proto, že se na artefakty dívají jako na součást své současnosti a většinou v nich nehledají poznání o minulosti.

Desítky milionů lidí hltají spisy Dánikena a Heyerdala, které považují za archeology. Podle mého názoru je přitahuje to, že **tito autoři dokázali artefakty vyčíst v jejich dynamice a navíc je ještě spojit se současnos-**

tí (návštěvy z vesmíru). Lidé zde zcela jasně nehledají poučení a tzv. seriózní popularizace v akademickém duchu nemůže s fantastickými autory soutěžit.

ODDĚLENÍ OBOU ARCHEOLOGII

V souvislosti s vytvářením druhé, památkově orientované archeologie, vzniká otázka, do jaké míry se obě varianty naší disciplíny oddělí. Již jsem se zmínil, že oddělování **je reálné, ale není nezvratné**. Ve vyspělých zemích známe příklady, kdy akademičtí archeologové nastupují na místa v památkově orientované archeologii a později se do akademické archeologie vrací.

Určitá provázanost spočívá také v tom, že celá řada poznatků, získaných v rámci „druhé“ archeologie je **také využitelných v archeologii akademické**. Jsou to zejména výsledky tzv. záchranných výzkumů, zvláště většího rozsahu, které přinášejí velké množství archeologických pramenů. Tímto způsobem už akademická archeologie získala prvotřídní prameny, například šňůrové pohřebiště ve Vikleticích. Dr. Koutecký a dr. Smrč jsou příkladem archeologů, kteří celý dosavadní život strávili ve sféře památkově orientované archeologie a přesto je jejich přínos akademické archeologii mimořádný. Příkladů pro tuto tézi je ovšem mnohem více.

Nechci zde zmiňovat problém, který vzniká při výzkumech ohrožených lokalit tím, že v některých případech takovému výzkumu **nepředchází teoretický model**, takže náležitosti akademického výzkumu nejsou splněny.

Určité prolínání dvou archeologií navozuje otázku, zda se někdy oddělí také **vzdělání archeologů** v těchto dvou větvích. Domnívám se, že to není nevyhnutelné a není to ani žádoucí. Lze si představit, že pro každého archeologa je potřebné vysokoškolské vzdělání v akademické archeologii a také důkladné poučení o archeologii památkově orientované. Katedra archeologie v Plzni na určité úrovni takové poučení poskytuje, ale myslím, že všechno v této oblasti není uspokojivé.

Tím **přecházíme k tématu vysokoškolské**

ho vzdělání v archeologii, které má klíčový význam pro pojmání celé naší disciplíny.

ARCHEOLOGIE NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Vysoké školy produkují osoby, které **jsou maximálně vzdělány v archeologii**, a které v důsledku tohoto vzdělání přijaly také určité archeologické paradigma. Určují proto **současnou a budoucí podobu archeologie**.

Jde samozřejmě o to, kolik **takových profesionálních archeologů je**. Za socialismu se plánovitým procesem vychovávalo na pražské univerzitě jen několik studentů v ročníku, někdy se ale ročníky vynechávaly. V Brně jich bylo o něco více. Na tento trend jsem navázal po založení katedry archeologie v Plzni a podstatně ho prohloubil; dnes přijímáme v Plzni do prvního ročníku na jednooborovou archeologii kolem stovky studentů. Myslím, že tento počet by bylo možno ještě zvýšit. Jiné katedry archeologie se chovají podobně.

Na mé straně stojí za touto změnou rozmyšlený argument, který již dříve formuloval anglický archeolog John Collis na základě vzoru fungujícího v Británii. Jde o **problém, zda vysokoškolská archeologie má produkovat archeologické profesionály** nebo zda má poskytovat vzdělání v archeologii.

V současné době formuluji svůj názor tak, že archeologie má možnost a povinnost vzdělávat vysokoškoláky **na základě archeologie**, ať se z nich stanou profesionální archeologové nebo zda přijmou jinou profesi. Tento postoj jsem nedávno zdůvodnil **v Archeologických rozhledech** a nebudu ho zde podrobně rozvádět.

Chtěl bych zde jen uvést, že takové množství nových archeologů, ať na bakalářské nebo magisterské úrovni, **nevytváří armádu nezaměstnaných**. Pokud máme informace, velká část našich absolventů (asi 2/3) nachází zatím zaměstnání v archeologii a další v oborech příbuzných – něco, co jsme sami nečekali. I v období, kdy už tomu tak nebude, věřím, že naši absolventi se dobře uplatní v celé řadě povolání, pro které u nás získali **předpoklady** (např.

dokonalé ovládní počítače, ovládní technických přístrojů jako je GPS, detailní geodetické znalosti, rozsáhlá práce s texty a odbornou literaturou, systemizace artefaktů, základy environmentálních věd aj.). Z tohoto hlediska je archeologie **praktičtější a méně specializovaná** než ostatní společenskovední obory.

Cestu v dalším rozvoji vysokoškolské archeologie nevidím v tom, že by její výuka měla přibírat další kurzy ze společenských věd, například historie nebo filozofie, nýbrž ve zdůraznění oborové specifčnosti archeologie: teorii artefaktů a metodologii poznávání minulosti na základě archeologických pramenů. **Přibíráním „všobecné“ společenskovední složky** by se vysokoškolská archeologie stávala středoškolským oborem a ztrácela by se její schopnost poskytovat vysokoškolské vzdělání na základě archeologie.

Už jsem se zmínil, že podle mého názoru je vhodné, aby **totéž vysokoškolské vzdělání** dostali jak ti, kdo tíhnou k akademické archeologii, tak i ti, kdo mají sklon k archeologii památkově orientované.

PERSPEKTIVY VYSOKOŠKOLSKÉ ARCHEOLOGIE

V současné době se archeologie rozvíjí velmi rychle a to jak po stránce empirických metodik, tak i po stránce teoreticko-metodologické. Archeolog, který před mnoha lety absolvoval univerzitu, nemůže už být na současné úrovni znalostí, pokud si svoje vzdělání systematicky neaktualizuje. V souvislosti s tím vyvstává potřeba doplnit periodicky nové poznatky **v kurzech pro profesionální archeology**. V některých oborech (například v medicíně) je dokonce takové doplňování znalostí povinné.

Je logické, že takové kurzy může plnohodnotně vést jen **velká katedra archeologie**, kde všechny specializace jsou zastoupeny. Osobně si myslím, že v okamžiku, kdy bude takovéto studium zahájeno, bude reprezentovat nezanedbatelný podíl vysokoškolské výuky.

Jiným oborem, který je na vysokých školách perspektivní, je **vzdělávání dospělých**. Jde o vzdělávání osob, které jsou zpravidla v post-

produktivním věku a mají o archeologii hlubší zájem. Může jich být mnoho a to zejména s postupujícím stárnutím populace a prodloužením střední délky života. V důsledku nepříznivého demografického vývoje uplynulých let je zde opět možné, že **počet dospělých studentů bude velký a naprosto nezanedbatelný**. Na dospělé zájemce o archeologii **se nesmíme dívat s pocitem nadřazenosti profesionálního akademického archeologa**: jsou to lidé, kteří rozšíří řady archeologů a vytvoří rozsáhlejší zázemí naší disciplíny.

POPULARIZACE

Popularizace je problematický pojem, protože téměř všechno, co se děje v památkově orientované archeologii, lze takto označit. Tohoto odstavce se týká rozsáhlá oblast působení archeologie v muzeích, kterou zde nediskutuji.

V tradiční disciplíně se jako popularizace označoval převážně **psaný materiál**, který „přístupným“ způsobem líčil víceméně totéž, jako akademická věda. Toto pojetí popularizace musíme překonat. Bude sice určité pokračovat popularizace v podobě **knih, článků (včetně žurnalistických) a televizních šotů**; postupně by ji měli vést skuteční archeologové.

Ovšem tato psaná a mluvená popularizace zdaleka nebude jediná. Vyplývá to jako samozřejmost ze skutečnosti, že **předmětem archeologie jsou artefakty** a je absurdní, aby se seznámení veřejnosti s artefakty odehrávalo výlučně prostřednictvím slov nebo obrazů. Staré artefakty působí na lidi především svou autentičností **individuálních „svědků minulosti“** a musíme najít cesty, **jak veřejnost k autentickým archeologickým pramenům připustit tak, aby tyto prameny nebyly ohroženy**. Cesta určitě nevede přes svěřování archeologických terénních výzkumů do rukou amatérů. Myslím si ale, že bude nevyhnutelné například

- umožnit nearcheologům účast na terénních výzkumech
- a strpět práci s určitou částí muzejního materiálu,
- umožnit dokumentaci skutečných nálezů.

To jsou příklady kontaktu, který už byl v některých zemích vyzkoušen, a který dokáže určitě na laiky zapůsobit mnohem hlouběji a trvaleji než slovo, obrázky nebo artefakty vzdálené za lesknoucí se vitrínou. Existuje samozřejmě i mnoho dalších forem, které si možná nedovedeme ani představit.

Způsobů, jak veřejnost seznámit s památkami, které mají nenahraditelné kouzlo minulé individuality, je mnoho. K tomu, aby se realizovaly, je ovšem třeba nejen důvtipnosti, nýbrž i **dostatečného počtu zanícených archeologů**, kteří přijmou takové poslání a nebudou s nostalgii vzpomínat na chronologické problémy únětické kultury na Tachovsku a na vlivy z Karlovarska, které na některé univerzitě zpracovávali jako bakalářskou práci. Chtěl bych říci, že tito archeologové musí za svou zanícenost přijmout také spravedlivou mzdu.

ARCHEOLOGIE NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Přicházím teď k bodu, který má pro osud naší archeologie klíčový význam, k archeologii na našich školách, základních a středních. Jde o realizaci požadavku, **aby se každý náš občan dozvěděl o minulých artefaktech a památkách a o jejich významu pro lidskou kulturu už v průběhu povinné školní docházky**. Jak jsem informován, je situace v tomto ohledu katastrofická, neboť to, co souvisí s archeologií, je na našich školách věnováno maximálně několik málo vyučovacích hodin. Někdy je prý archeologie vynechána úplně, aby zbylo dostatek času na jednotlivé punské války.

Ačkoliv jsem kdysi napsal učebnici pravěku pro základní školy, nemám dostatek kontaktu se školským prostředím k tomu, abych mohl celou tuto problematiku důkladněji rozebrat. Pokusím se proto vyzvednout **jen některé aspekty**.

Především je třeba probjovat **dostatečné množství vyučovacích hodin**, věnovaných archeologii. Když to říkám, slyším volat některé profesionály, že je to nemožné, například proto, že je to dáno nějakou ministerskou směrnicí

nebo jinou byrokratickou normou. V tom případě je nutno napřít úsilí na to, aby taková norma byla zrušena. Chápu, jak obtížný je boj proti byrokratům, kteří se v tomto případě zastíhují jakousi pedagogickou zkušeností, ale je to nutné.

Dále je třeba uvolnit **prostor pro experimentování** tím, že výuka archeologie bude na různých školách různá, s různě položeným důrazem. Nevím, zda se připravuje něco tak hrůzného jako státní maturita z dějepisu, do jehož rozvrhu asi v prvních letech archeologie spadne, ale taková zkouška by petrifikovala současný neuspokojivý stav daleko více než nějaké nařízené osnovy.

Jiným požadavkem je **dostatek učitelů**, kteří budou přesvědčenými vyznavači významu archeologie. Myslím si, že zde je situace celkem příznivá. Je ovšem nutno, aby tito učitelé dostávali své vzdělání od kompetentních osob a nikoliv od lidí, kteří sami v archeologii nepracují a jen se něco přiučí z archeologických knížek, obvykle notně zastaralých.

Jako **odstrašující příklad** uvedu jednu pedagogickou fakultu, kde budoucí učitelé dějepisu učí archeologii osoba, která kdysi absolvovala moskevskou universitu s diplomní prací o Gogolovi a samozřejmě se ani nepokoušela v archeologii nějak pracovat.

Je samozřejmě, že archeologové by měli učitele vybavit vhodnými **učebnicemi**. O sepsání učebnic by měli být žádáni především ti archeologové, kteří mají široký rozhled po teoretických i historických aspektech svého oboru a nikoliv ti, kdo pracují převážně empiricky, něco všeobecného slyšeli naposled na fakultě a mají značný zájem na ekonomickém aspektu učebnice.

S učebnicemi musí jít ruku v ruce další **pomocný materiál**, jako je například seznam nemovitých památek vhodných k návštěvě, seznam muzeí a sbírek s artefakty spolu s informací, jakou spolupráci mohou jednotlivé instituce nabídnout školám.

ANGAŽOVANÁ ARCHEOLOGIE

Pro úplnost jenom uvádím, že dříve se za významnou funkci archeologie vydávala její angažovanost, a to zejména její **význam pro národnostní otázku**. Posledním výhonkem takové angažovanosti bylo to, co se označovalo jako **„hledání naší slovanské minulosti“**. Je zajímavé, že i mnoho čestných archeologů této ideologii podlehlo a nerozpoznalo, že jde o pokračování komunistické propagandy ve prospěch Sovětského svazu, která byla vedena těsně po konci druhé světové války.

Jinou formou angažovanosti bylo v období socialismu **hledání sociální diferenciace a vzniku tříd za feudalismu** a další drobné ideologické úkoly. Archeologové se v nich ovšem nikdy příliš neangažovali.

Existovala i jiná, pozitivní, angažovanost založená na archeologii. Někdy ke konci války mi **Eduard Štorch** věnoval knihu „Za svobodu. Hrdina Nik.“ V té době to byla zjevná analogie k válečné době, neboť chlapec Nik bojoval proti avarským vetřelcům.

Předchozí příklad ukazuje, že archeologie se v mimoarcheologických problémech může angažovat smysluplně. Už jsem uvedl, že reprezentujeme disciplínu, která může lidem věrohodně objasnit, jaká je skutečná role artefaktů v lidském světě, a že **lidé vytvářejí a konzumují artefakty proto, že tím realizují svoje lidství**, a nikoliv proto, že podleli **imperialistické ideologii konzumní společnosti**. V tomto smyslu může archeologie přispět v **zápase společnosti s extrémistickým environmentalismem a intelektuálistvím**.

JE ARCHEOLOGŮ MÁLO NEBO MNOHO?

Před závěrem svého uvažování bych se dotkl otázky, zda je archeologů málo nebo příliš mnoho. Z předchozího výkladu jasně vyplývá, že je nás stále ještě málo, a to platí i za předpokladu, že pracovního potenciálu některých kolegů není plně využito.

Možná, že teď někdo s hrůzou vykřikne **„A kdo to má platit?“**. Mohou naši zemědělci

a dělnická třída vytvořit tolik hodnot, aby vyživovali něco takového jako je neproduktivní a přespecializovaná archeologie?

Alespoň částečně jsem vysvětlil, že **archeologie není přespecializovaná**. Je tak **neproduktivní**? Jestliže uvážíme, kolik miliard ročně plyne do našeho hospodářství z **turistiky**, a dále uvážíme, jak mnoho z toho jde z památek, pak na malou produktivitu archeologie získáme jiný pohled. Památky jsou přitom artefakty, které jsou, nebo by měly být, v kompetenci archeologie, i když nikoliv nutně výlučně. Měli bychom vědět, jak je uchovat do budoucnosti a jak jejich potenciálu využít v rámci památkově orientované archeologie.

ZÁVĚRY

V předchozích řádcích jsme sledovali, jak mnohostranný je představuje moderní archeologie a kde všude s úspěchem pracují archeologové. To ovšem platí za předpokladu, že **zrušíme rovnítko mezi archeologií a akademickou archeologií**, které kladla větší část 20. století. V souvislosti s tím také chápeme, že archeologie a jednotliví archeologové už nemohou obsáhnout celý rozsah své disciplíny.

Jestliže chceme naplnit tézi **„archeologie pro všechny“**, nemáme tím ovšem na mysli všechny profesionální archeology, nýbrž celou populaci. Pokud uvážíme současný trend rozvoje archeologie, **nemyslím, že by to byla utopie**; naopak, tato téze představuje **reálný program naší disciplíny**. Nemůžeme ji ovšem chápat jako automatizmus, o který bychom se nemuseli snažit.

Ve velmi mnoha formách, o nichž jsem zde stručně pojednal, už v současné době **začala archeologie prorůstat společností**; je to přirozený důsledek skutečnosti, že archeologie je dnes hlavní disciplína, obhospodařující artefakty, které jsou nejmarkantnějším produktem lidské společnosti, a ustavičně narůstá její funkce obhospodařování minulosti. Stále větší množství lidí se dostává do **přímého kontaktu s archeologií a nebo dokonce na archeologii participuje**. Jiní souhlasí, že archeologie je

zajímavá. To jsou jasně pozorovatelné trendy, které prokazatelně probíhají. Zde kromě učitelů nepotřebujeme akutně prostředníka, který by šířil vědomí o archeologii, i když určitě podporou v tomto směru nepohrdneme.

SUMMARY

Archaeology for everybody

Contemporary archaeology has two faces: cognitive (academic) and public. Cognitive archaeology is interested in what was the past (its structures and events). On the contrary, archaeological sites and monuments studied by public archaeology do not only remind us of the past, but they also have their own meaning and significance in the contemporary world. Cognitive archaeology is typical for academic archaeology, while sites and monuments with their meaning in the present world represent public archaeology. In Bohemia and Moravia, the two countries of which contemporary Czech Republic consists, public archaeology has its ancestors in local history studies of the end of the 19th century and the beginning of the 20th century encompassing mainly antiquarian archaeology in museums. After the WWII this way of practicing archaeology in local museums and elsewhere was replaced with pure academic archaeology. By the end of 1950's Czech archaeology was completely overrun by Czechoslovak Academy of Science which performed archaeology in what could be called "absolute academy"; academic archaeology didn't accept rescue excavations with much respect. Since 1970's Czech archa-

eologists started to do rescue excavations on a larger scale. In the meantime, in some countries archaeology split into two respectful branches: academic and public archaeology which consisted not only of rescue excavations, but also of archaeological resource management, sites and monuments conservation, experimental archaeology, museum archaeology and writing for the general public. This outburst of public archaeology, unbelievable up to that date, was due to the development of capitalism to its present state. Boundaries between the two archaeologies nevertheless remain open and it should remain so to allow the migration of specialists and information between them. Particularly data recovered by rescue excavations are an important source of information for academic archaeology. Open boundaries, however, require not only academic education for archaeologists, but also comprehensive education in public archaeology. Archaeology has the possibility to educate university students on the basis of archaeology no matter whether they later become professional archaeologists or not. But the education of children and youth in pre-university studies, which needs well trained teachers, is also important for archaeology. Archaeology for everybody is a real programme of the discipline in the situation when archaeology penetrates deep in the society: more and more people get into a closer contact with archaeology and/or participate in it, and others at least agree that archaeology is interesting.

Compiled by Michal Bureš

PRAVĚK NA STRÁNKÁCH ŠKOLNÍCH UČEBNIC

MIROSLAV POPELKA

DOC. PHDr. MIROSLAV POPELKA, CSc.
ÚSTAV PRO PRAVĚK A RANOU DOBU DEJINNOU FF UK
V PRAZE, CELETNÁ 20, PRAHA 1
MIROSLAV.POPELKA@SEZNAM.CZ

V roce 2004 se uskutečnila z iniciativy studentů a doktorandů Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou UK FF v Praze konference Archeologie a veřejnost. Organizátory i další účastníky konference spojila velmi záslužná myšlenka otevřít obor archeologie veřejnosti, ba dokonce dát určitým způsobem i veřejnosti možnosti, vyslovit se k některým problémům spjatých s oborem a jeho popularizací v širších společenských dimenzích.

Výsledkem uvedené snahy se stal dokonce sborník vybraných referátů z této konference, zmiňující v úvodu s politováním, že v něm není zachycena „živá a plodná diskuse, vedená nejen mezi archeology, ale zejména mezi reprezentanty jednotlivých zájmových skupin včetně archeologů“ (Šmolíková – Bureš 2005).

Také autor tohoto příspěvku se chtěl konference v roce 2004 zúčastnit, nakonec to ale pracovní povinnosti (hektické zkouškové období na UK FF a příprava přijímacích pohovorů tamtéž) nedovolily. Stejná situace se pochopitelně opakovala i v roce 2007, kdy bylo pořádáno již 4. setkání tohoto druhu. Autor se přesto rozhodl alespoň pro krátkou osobní přítomnost na setkání, které se uskutečnilo ve dnech 30. 5.–1. 6. 2007 v Kamenici nad Lipou, tentokrát s podtitulem Archeologie – věc veřejná?, a přednesl zde svůj stručný příspěvek.

Tématem je problematika výuky pravěku na základních a středních školách, respektive příprava příslušných partií učebnicových textů. Určitým impulsem k sepsání příspěvku byl i článek publikovaný ve sborníku z konference z roku 2004. Jde o příspěvek s názvem Co je Public Archaeology v českých podmín-

VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE IV.

PŘÍSPĚVKY Z KONFERENCÍ ARCHEOLOGIE A VEŘEJNOST 2007 A 2012

ÚSTAV PRO ARCHEOLOGII FF UK PRAHA
A VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE O.S.

PRAHA
2013

EDITORI:

RENATA ŠMIDTOVÁ

MIROSLAV POPELKA

MIROSLAVA ŠMOLIKOVÁ

MICHAL BUREŠ

NA OBÁLCE:

*část nástěnné jeskynní malby Lov na jelena,
Španělsko, Caballos (paleolit)*

OBÁLKA A GRAFICKÝ DESIGN:

Zara Meduna

© AUTORI PŘÍSPĚVKŮ

© ÚSTAV PRO ARCHEOLOGII FF UK PRAHA

© VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE O.S.

VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE IV.

Příspěvky z konferencí Archeologie a veřejnost 2007 a 2012

První vydání 2013
ISBN 978-80-905579-1-8

*Tento sborník vznikl v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově
č. P12 Historie v interdisciplinární perspektivě podprogram Společnost, kultura a komuni-
kace v českých dějinách.*